

Trabzon Çalışmaları Dergisi

Journal of Trabzon Studies

Cilt/Vol 5 | Sayı/No 1
Aralık/December 2025

ARALIK 2025 | CİLT 5 - SAYI 1
DECEMBER 2025 | VOL. 5 - NO. 1

TRABZON ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF
TRABZON STUDIES

2021 yılı itibarıyla yayın hayatına başlayan *Trabzon Çalışmaları Dergisi*, sosyal, beşeri, idari bilimler, şehir bölge planlama, peyzaj ve mimarlık alanlarında çalışmalara yer verilen hakemli akademik bir yayındır. Dergi, Trabzon kentine dair farklı disiplinlerin kendi yaklaşımları çerçevesinde ortaya koyacağı araştırma makaleleri çerçevesinde kente dair bir platform oluşturmayı ve bunu kamuoyu ile paylaşmayı amaçlamaktadır. Dergi, Trabzon kentine dair tüm disiplinlerin gerçekleştireceği yeni veriler ortaya koyan, mevcut veriler doğrultusunda kent sorunlarını tartışan tüm araştırma makalelerinin yanı sıra teorik ve kavramsal bağlamda kentin farklı unsurlarını tartışan makalelere de açıktır. Dergide kuramsal ve analitik özgün araştırma makalelerinin yanı sıra kısa makale, rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da dergi bünyesinde her sayıda belirli oranda yer verilecektir.

Trabzon Çalışmaları Dergisi yılda bir kez Aralık ayında yayımlanır.

Dergide yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yazarlara aittir; Derginin sorumluluğu yoktur.

EDİTÖRLER | *Editors*

Muharrem BAYRAK

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Abdullah UZUN

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Özgür TÜFEKÇİ

DANIŞMA KURULU | *Advisory Board*

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Cenk BEYAZ, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye*

Prof. Dr. | *Professor* Mevhibe COŞAR, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Vahit GÜNTAY, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Prof. Dr. | *Professor* Bünyamin ER, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Prof. Dr. | *Professor* Ruşen KELEŞ

Prof. Dr. | *Professor* İsmail KÖSE, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Prof. Dr. | *Professor* Hikmet ÖKSÜZ, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Prof. Dr. | *Professor* Uğur ÜÇÜNCÜ, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Umut ÜZAR, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Hüseyin YADİGAROĞLU, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

İLETİŞİM | *Contact*

E-Posta: trabzoncalismalari@gmail.com

Aralık 2025 | CİLT 5 SAYI 1

December 2025 | VOL. 5 NO. 1

İÇİNDEKİLER | TABLE OF CONTENTS

6-14	Araştırma Makalesi Research Article	Trabzon İli Düzköy ve Ortahisar İlçelerinde Yaşayan Ortaokul Öğrencilerinin Motor Becerilerinin Karşılaştırılması <i>Comparison of Motor Skills of Middle School Students Living in the Düzkoy and Ortahisar Districts of Trabzon Province</i> <i>Abdülhamit Akyıldız & Tamer Civil</i>
15-33	Araştırma Makalesi Research Article	Uzungöl'de Turizm ve Sürdürülebilirlik Çalışmaları <i>Tourism and Sustainability Efforts in Uzungöl</i> <i>Faruk Eroğlu</i>
34-53	Araştırma Makalesi Research Article	Büyükşehir Belediyelerinde Gençlik ve Spor Hizmetleri: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği <i>Youth and Sports Services in Metropolitan Municipalities: The Case of Trabzon Metropolitan Municipality</i> <i>Seda Enez & Emrah Firdin</i>
54-56	Kitap İncelemesi Book Review	Trabzon Tarihi - Hikmet Öksüz <i>Muhammed Lütfü Osmanoğlu</i>
57-63	Bibliyografya Bibliography	2025 yılında Trabzon Üzerine Yazılmış Kitap, Makale ve Tezler

Trabzon Tarihi

Hikmet Öksüz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, 2025

Muhammed Lütfü Osmanoğlu*

* Yüksek Lisans, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler A.B.D., ltfoosmanoglu@gmail.com.

Bu eser, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Başkanı, sayın Prof. Dr. Hikmet Öksüz tarafından kaleme alınan ve Türk Tarih Kurumu tarafından Cumhuriyetin 100. Yılına armağan edilen eserler arasında yerini almıştır. “Trabzon Tarihi” üç ana bölüm şeklinde ele alınmıştır, Trabzon’un tarih öncesi çağlardan cumhuriyet dönemine kadar uzanan süreçlerini, coğrafi konumunun belirleyiciliği ekseninde, siyasi, sosyal, iktisadi ve kültürel boyutlarıyla ele alan kapsamlı bir eserdir. Eserde Trabzon’un sadece yerel bir yerleşim yeri olmadığını, tarih boyunca medeniyetlerin kesişim noktası ve uğrak yeri olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca eserde Trabzon’un ticaret ve kültür faktörlerinin birlikte harmanlandığı bir liman kenti olduğunu belgelerle ortaya koymaktadır.

Coğrafya, İlk Çağlar ve Hakimiyet Mücadeleleri

Trabzon’un tarihsel kimliğini şekillendiren temel unsurlardan birinin coğrafi konumu olduğu eserin girişinde belirtilmiştir. Kuzeyden Karadeniz, güneyden ise Doğu Anadolu dağ silsilesiyle çevrili olan şehir, tarih boyunca stratejik bir liman ve ticaret merkezi olma özelliğini korumuştur. Şehrin isminin kökeni üzerine yapılan değerlendirmelerde, “Trapezous” kelimesinin Helen dilinde “masa” veya “düz” anlamına geldiği, bu durumu şehrin topoğrafik yapısıyla, özellikle de Aşağıhisar ve çevresindeki düzlüklerle ilişkilendirildiği belirtilir. Bu görüşü destekleyen arkeolojik bulgular örneğin, M.Ö 4. yüzyılda basılan gümüş sikkeler üzerinde yer alan masa tasvirlerinde de görülmektedir. Ancak yazar, MÖ 756’da Miletlilerin şehre geldiklerinde bölgenin boş olmadığına dikkat çeker. Ksenophon’un ‘Anabasis’ adlı eserinde bahsettiği Kolhlar, Driller, Mossinoikler gibi yerel toplulukların varlığı, şehrin iskân tarihinin Yunan kolonizasyonundan çok daha eskilere, tarih öncesi çağlara dayandığını göstermektedir. Roma ve Bizans dönemlerinde şehir hem askeri bir üs hem de ticari bir gümrük şehri gibi bir işlev görmüştür. Özellikle Roma İmparatoru Hadrianus döneminde limanın geliştirilmesi, şehrin İpek Yolu üzerindeki önemini artırmış, Çin ve Orta Asya’dan gelen malların batıya aktarılmasında Trabzon, İskenderiye ile en önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. 1204 yılında Latinlerin İstanbul’u işgali sonrası kurulan Komnenos Krallığı (Trabzon Rum Devleti), bölgedeki siyasi dengeleri değiştirmiştir. Ancak bu devlet, hiçbir zaman tam bağımsız bir güç olamamış; batıda Hacı Emiroğulları, güneyde Akkoyunlular gibi Türk beylikleri ile Selçuklular arasında sıkışıp kalmıştır. Özellikle 13. ve 14. yüzyıllarda Çepni ve Kıpçak Türklerinin bölgeye yoğun bir şekilde yerleşmesiyle Trabzon ve çevresinin demografik yapısı, fetih öncesinde dahi Türk nüfusu Trabzon’da yayılmaya başlamıştır. Yazar, bu dönemde Trabzon kırsalının ve çevresinin büyük ölçüde Türkleştiğini, Komnenosların ise sahil şeridinde sıkışmış bir şehir devleti görünümünde olduğunu vurgular.

Osmanlı Dönemi

Kitabın en uzun ve detaylı bölümlerinden biri, Trabzon’un Osmanlı idaresine geçişi ve sonrasındaki dönüşümdür. Fatih Sultan Mehmed, Anadolu birliğini sağlamak ve Karadeniz hakimiyetini pekiştirmek amacıyla 1461 yılında hem karadan hem denizden kuşattığı Trabzon’u fethetmiştir. Yazar, tarihçiler arasında uzun süre tartışma konusu olan fetih tarihi meselesine açıklık getirerek, fethin 15 Ağustos 1461 tarihinde gerçekleştiğini net bir dille ortaya koyar. Fetihten sonra Trabzon, Osmanlı idari sisteminde oldukça önemli bir sancak haline gelerek “Şehzadeler Şehri” unvanını almıştır. II. Bayezid’in oğlu Şehzade Abdullah ve daha sonra Yavuz Sultan Selim’in sancakbeyliği yaptığı, Kanuni Sultan Süleyman’ın ise doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği bu şehir, Osmanlı tahtına giden yolda bir yönetim okulu işlevi görmüştür. Özellikle Yavuz Sultan Selim dönemi, Safevi tehlikesine karşı Trabzon’un bir üs olarak kullanılması, Doğu politikasının şekillenmesi ve Gürcistan üzerine yapılan seferlerle sınırların genişletilmesi açısından son derece önemlidir. Şehir, Osmanlı idaresi altına girdikten sonra demografik ve mekânsal olarak köklü bir değişime uğramıştır. Fetihten hemen sonra uygulanan iskân ve sürgün politikalarıyla, şehrin nüfus yapısı yeniden şekillendirilmiştir. Şehirdeki Rum nüfusun bir kısmı

İstanbul'a gönderilirken, Amasya, Tokat, Çorum gibi bölgelerden Müslüman Türk nüfus şehre yerleştirilmiştir. Şehrin en büyük kilisesi olan Panagia Chrysocephalos, Cami-i Atik (Günümüzde Fatih Camii) adıyla camiye çevrilerek fethin sembolü haline getirilmiş, etrafındaki mahalleler Müslüman yerleşimine açılmıştır. Tahrir kayıtlarına dayanan veriler, 16. yüzyılın sonlarına gelindiğinde şehirdeki Müslüman nüfusun Hristiyan nüfusu geçtiğini göstermektedir. 1583 yılında Müslüman nüfus oranı %55 seviyelerine ulaşmıştır.

19. Yüzyıl ve Sonrası

Eser, 19. yüzyılı Trabzon için hem ticari bir yükseliş hem de idari modernleşme dönemi olarak tanımlar. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası Karadeniz'in uluslararası ticarete açılması ve 1830'lerden itibaren buharlı gemilerin sefere başlamasıyla Trabzon Limanı, Doğu-Batı ticaretinin en işlek noktalarından biri haline gelmiştir. Özellikle İran transit ticaretinin bu güzergâhtan yapılması, şehirde konsoloslukların açılmasına, çok sayıda yabancı tüccarın yerleşmesine ve Nemlizadeler gibi yerli ticaret burjuvazisinin doğmasına zemin hazırlamıştır. 19. yüzyılın ortalarında Trabzon, İngiliz ve Fransız mallarının İran ve Orta Asya pazarlarına ulaştırıldığı devasa bir ticaret istasyonuna dönüşmüştür. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlayan idari reformlar, Trabzon'da da yankı bulmuş, ancak bölgenin kendine has sosyal yapısı nedeniyle reformların uygulanması zaman almıştır. 18. yüzyıldan itibaren güçlenen ayan aileleri (Tuzcuoğulları, Hazinedar zadeler, Canıklı zadeler, Kalcıoğulları gibi), merkezi otoriteyle zaman zaman çatışarak bölgedeki güç dengelerini etkilemiştir. Özellikle Tuzcuoğulları isyanı, merkezi otoritenin bölgede tesis edilmesinde yaşanan zorlukların en somut örneğidir. Tanzimat ile valilerin yetkileri düzenlenmiş, yerel meclisler kurulmuş ve Müslüman ile gayrimüslim tebaanın yönetime katılımı sağlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru, Rusya'nın Kafkasya'daki demiryolu hamleleri ve Süveyş Kanalı'nın açılması, Trabzon'un transit ticaret önemini azaltsa da şehir, canlılığını I. Dünya Savaşı'na kadar korumuştur.

Savaş Yılları Trabzon

Kitap, II. Meşrutiyet döneminde Trabzon'un siyasi ve sosyal açıdan son derece hareketli olduğunu belgeler. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin güçlü olduğu şehirde, basın hayatı canlanmış, sivil toplum kuruluşları ve kulüpler (Türk Ocağı, İdman Ocağı vb.) toplumsal hayatta etkin rol oynamaya başlamıştır. Ancak bu canlılık, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle yerini büyük bir trajediye bırakmıştır. Rus donanmasının bombardımanları ve 1916'daki Rus işgali, şehir tarihinde "Muhacirlik" olarak bilinen büyük bir göç dalgasına neden olmuştur. Türk nüfusun batıya (Ordu, Samsun, Sinop) doğru zorlu göçü, açlık, hastalık ve ölümlerle dolu bir toplumsal travma yaratmıştır. Yaklaşık 350 bin kişinin yollara düştüğü, bunlardan önemli bir kısmının hayatını kaybettiği bu süreç, bölge halkının hafızasında derin izler bırakmıştır. Rus işgali sırasında şehirdeki tarihi eserlerin tahrip edildiği, camilerin depoya çevrildiği ve Rusların şehri kendi kimliklerine göre yeniden imar etmeye çalıştığı (Rus Caddesi/Maraş Caddesi'nin açılması gibi) bilgisi, işgalin kültürel boyutunu gözler önüne serer. 1917 Bolşevik ihtilali sonrası Rusların çekilmesiyle 24 Şubat 1918'de işgalden kurtulan Trabzon, bu kez Mondros Mütarekesi sonrası Pontusçu Rum çetelerinin tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Eser, Trabzon halkının bu tehlide karşı Muhafaza-ı Hukuk-ı Milliye Cemiyeti çatısı altında örgütlendiğini, İstikbal gazetesi aracılığıyla milli bilinci canlı tuttuğunu ve Erzurum Kongresi'nin toplanmasında öncü rol oynadığını vurgular. Millî Mücadele yıllarında Trabzon, Batı Cephesi'ne silah ve mühimmat sevkiyatında kilit bir liman olmuş, Sakarya Savaşı'na ve Büyük Taarruz'a lojistik ve beşerî destek sağlamıştır.

Cumhuriyet Döneminde Trabzon'da Kültürel ve Sosyal Hayat

Kitabın son bölümü, Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan modernleşme sürecine ve Trabzon'un bu yeni dönemdeki dönüşümüne odaklanır. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1924, 1930 ve 1937 yıllarında gerçekleştirdiği üç Trabzon ziyareti, şehrin Cumhuriyet vizyonu ile bütünleşmesinde önemli dönüm noktalarıdır. Atatürk, bu ziyaretlerinde şehrin demiryolu ve liman ihtiyacını dile getirmiş, eğitim kurumlarını denetlemiş ve son ziyaretinde mal varlığını Türk milletine bağışladığını Trabzon'dan ilan etmiştir. Cumhuriyet döneminde Trabzon'un ekonomik kalkınması için çeşitli hamleler yapılmıştır. Fındık ve tütün tarımının yanı sıra, İran transit yolunun canlandırılması hedeflenmiş, ancak demiryolu projesinin hayata geçirilememesi ve 1930'ların sonunda Erzurum-Sivas demiryolunun açılması, şehrin ticari hinterlandını daraltmıştır. Buna rağmen 1954'te modern limanın, 1957'de havaalanının ve 1955'te Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin açılması, şehrin bölgesel merkez olma özelliğini pekiştirmiştir.

Eser, Trabzon'un sadece siyasi ve iktisadi tarihini değil, aynı zamanda zengin sosyo-kültürel dokusunu da mercek altına alır. Sağlık alanında, Osmanlı dönemindeki Gureba hastanelerinden Cumhuriyet'in Numune hastanelerine geçiş süreci, salgın hastalıklarla (sıtma, verem, frengi) mücadele ve Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi yardım cemiyetlerinin faaliyetleri detaylandırılır. Basın tarihi açısından Trabzon, Anadolu'nun en güçlü merkezlerinden biridir. 1869'da vilayet matbaasının kurulmasıyla başlayan süreç, II. Meşrutiyet ve

Cumhuriyet dönemlerinde Meşveret, İkbâl, İstikbâl, Yeni Yol gibi gazetelerle devam etmiş, yerel basın millî mücadelenin ve modernleşmenin sözcüsü olmuştur. Kültür ve sanat hayatında ise tiyatro, sinema ve fotoğrafçılık öne çıkan alanlardır. 19. yüzyılda gayrimüslim tebaa ile başlayan tiyatro faaliyetleri, Cumhuriyet döneminde Halkevleri ve spor kulüplerinin temsil kolları aracılığıyla yaygınlaşmıştır. Sinema, 1911'de açılan Turan Sineması ile şehre girmiş ve sosyal hayatın vazgeçilmezi olmuştur. Trabzon'un kimliğinde sporun, özellikle de futbolun ayrı bir yeri vardır. Eser, 1921'de İdman Ocağı'nın kurulmasıyla başlayan sürecin, İdman Gücü, Necmiati gibi kulüplerin rekabetiyle geliştiğini ve bu birikimin 1967'de Trabzonspor'un kurulmasıyla zirveye ulaştığını anlatır. Trabzonspor'un başarısı, şehrin amatör ruhla başlayan spor kültürünün profesyonel bir zafere dönüşmesinin simgesidir.

Özetle; Prof. Dr. Hikmet Öksüz'ün "Trabzon Tarihi", şehrin binlerce yıllık serüvenini bütüncül bir bakış açısıyla sunmaktadır. Eser; Miletlilerin kolonizasyonundan Roma ve Bizans hâkimiyetine, Komnenos Krallığı'ndan Osmanlı fethine, ayanların yükselişinden Millî Mücadele'ye ve Cumhuriyet'in modernleşme hamlelerine kadar uzanan geniş bir yelpazede Trabzon'un hikayesini anlatır. Kitap, Trabzon'un sadece yerel bir merkez değil, tarih boyunca imparatorlukların stratejik düğüm noktası, ticaretin kapısı, şehzadelerin yönetim okulu ve Millî Mücadele'nin lojistik üssü olduğunu belgelerle ortaya koymaktadır. Yazar, şehrin demografik dönüşümünü, işgal yıllarının acılarını, Cumhuriyet'le gelen modernleşme hamlelerini ve zengin kültür-sanat birikimini akıcı bir dille anlatarak, Trabzon'un Türk tarihindeki müstesna yerini bir kez daha tescil etmiştir. Şehir tarihi yazıcılığı açısından önemli bir boşluğu dolduran bu eser hem akademik çevreler hem de genel okuyucu için temel bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

